

Prosjektbeskrivelse

Prosjekt “Friskere geiter”

Bekjempelse av CAE, paratuberkulose og
byllesjuka i Norske geitebesetninger

HELSETJENESTEN
FOR **GEIT**

Sammendrag

For å kartlegge og bekjempe smittsomme sykdommer på geit i Norge foreslås det å gjennomføre et 6-årig bekjempelsesprogram for sykdommene CAE (caprin artritt encephalitt), byllesjuka og paratuberkulose. Radikal sanering er tenkt gjennomført i 20 besetninger rundt omkring i landet (isolerte "øyer"). Etter sanering skal disse besetningene, som oppnår status som smittefrie, utgjøre grunnpilarene i arbeidet med den videre bekjemping/sanering i den norske geitepopulasjonen. Saneringsprogrammet har en kostnadsramme på vel 11 millioner kroner.

Bakgrunn for prosjektet

Tabellen nedenfor viser utvikling og status pr. i dag for geitnæringa i Norge. Tallene er hentet fra Statens Landbruksforvaltning og representerer melkegeiter pr. 31. juli i søknad om produksjonstillegg. Som en kan se, har antall bruk med melkegeit blitt kraftig redusert de senere år. Størrelsen på brukene målt i antall dyr har gått opp. Antall ammegeiter for spesialisert kjøttproduksjon er noenlunde konstant i perioden. Tabellen gjenspeiler også den økonomiske utviklinga i næringa de senere år med dårligere lønnsomhet, mindre rekruttering og større frafall i næringa.

	1995	1998	1999	2000
Antall besetninger	907	798	749	698
Antall årsgeiter	58085	53243	51607	49844
Gj.snitt pr. besetning	64	67	69	71

Det er stor interesse for å bedre forholdene i geiteholdet i Norge. Geiteholdet er også en del av Landbruksdepartementet sitt arbeid med verdiskapingsprogrammet for norsk matproduksjon. For å sikre en verdiskapning av geitprodukter og opplevelser med geit er det imidlertid viktig at helsetilstanden for geitene er god. Status i dag er at næringen sliter med flere smittsomme sykdommer og er på den måten i en særstilling blant norske produksjonsdyr. Det er i første rekke snakk om sykdommene CAE (Caprin Artritt og Encefalitt), paratuberkulose og byllesjuka.

Paratuberkulose er en økonomisk svært viktig tapsbringende sykdom i mange deler av verden. Sykdommen forårsakes av en bakterie og gir i de fleste tilfeller redusert ytelse, diarè og avmagring som resultat. I Norge ser det ut til at storfebesetningene har svært lite paratuberkulose, mens sykdommen er utbredt i geitmiljøene i Sør- og Vest-Norge og Telemark. Enkelte forskningsmiljøer er opptatt av en mulig sammenheng mellom Crohn's disease hos mennesker og paratuberkulose hos drøvtyggere. Det er ventet økende fokus på denne sammenhengen framover. Bakteriene overlever til en viss grad pasteurisering og det er derfor viktig å holde et lavt smittepress. Til nå har en norskprodusert vaksine med levende bakterier vært brukt for å holde sykdommen i sjakk. Denne går ut av produksjon i år. Det er nylig bestemt at en inaktivert (drept) vaksine som er produsert i Spania skal overta. I Nord-Norge og deler av Østlandet har ikke vaksine vært brukt på mange år, men det er nødvendig med god kartlegging for å være sikker på status. Sannsynligvis vil sanering være langt enklere i disse områdene.

CAE – viruset er i slektskap med Mædi-visna-virus som angriper sau. CAE forårsaker først og fremst betennelser i hjerne og ledd. Kliniske symptomer er oftest leddbetennelser, lammelser, jurbetennelse, lungebetennelse, avmagring og generell mistrivsel. En undersøkelse

gjennomført ved Norges veterinærhøgskole i 1996 viste at 86% av alle undersøkte besetninger var infisert med CAE. Vitenskapelig er det etterhvert vist at det er riktigere å klassifisere både CAE- og Mædi-visna-virus som en felles gruppe som angriper småfe. Både CAE og Mædi-visna er underlagt bekjempelsesprogrammer i flere land, mens det i Norge bare er Mædi-visna som er gruppert som B-sjukdom i Norge.

Byllesjuka er en bakteriesjukdom som er utbredt i deler av landet. Sjukdommen kan spres med livdyrkontakt. Sjukdommen forårsaker redusert produksjon, dårligere jurhelse, velferd og levetid. Byllesjuka er tapsbringende først og fremst ved kasseringa av slakt. Den utgjøre også i en del tilfeller store lidelser hos enkeltdyr og er en utrivelig sjukdom å få i besetningen. Det er ønskelig å ta hensyn til denne sjukdommen i et bekjempelsesprogram ettersom det vil innbære lite ekstra kostnader samtidig som de praktiske tiltakene vil være de samme som for paratuberkulose og CAE.

Paratuberkulose og CAE har forholdsvis lang inkubasjonstid og har således en snikende utvikling som ikke gir utslag i alvorlige symptomer først etter lang tid. Fellestrekk for disse sjukdommene er at de er "usynlige" i den forstand at selv om de umiddelbart ikke syns å påføre dyra lidelser og produksjonstap blir dette resultatet etter en del tid. Disse sykdommene er også uheldige i forhold til profileringa av næringa og geiteprodukter i markedet. Et annet fellestrekk for sykdommene er at de ikke lær seg bekjempe uten et forholdsvis radikalt bekjempelsesprogram. Både norske og utenlandske undersøkelser har vist at kontroll med CAE ikke lykkes uten at det gjennomføres radikale tiltak.

Hvilken betydning disse sjukdommene har for næringen er svært vanskelig å anslå, men det virker som om frustrasjon blant mange geiteprodusenter over sviktende helsetilstand på geitene er økende. Flere undersøkelser, bl.a. fra Sverige, Sveits, Frankrike og Norges landbrukshøgskole, har vist at ved sanering for disse sjukdommene har bl.a. tilvekst, melkeytelse og generell vitalitet og trivsel økt. Bekjempelse av disse sjukdommene vil utvilsomt også bety mye i dyrevelferdsmessig sammenheng og er også nødvendig for å kunne drive en økonomisk sunn produksjon.

Geitenæringa og geitprodukter har så langt hatt en positiv profil når det gjelder miljø, ernæring og helse blant forbrukerne. Det er viktig å støtte opp om og bygge videre denne profilen. Dette vil imidlertid kreve en meget stor innsats fra både næringa og andre.

Målsetting.

Hovedmålsettingen for prosjekt "Friskere geiter" er:

Bekjempe de smittsomme sjukdommene paratuberkulose, CAE og byllesjuka under norske forhold.

Andre målsettinger i prosjektet vil være:

- etablere en smittefri grunnstamme av norske melkegeiter.
- danne erfaringer som kan utgjøre grunnlaget for et utvidet, nasjonal bekjempelsesprogram.

Praktisk gjennomføring.

Besetninger

Omtrent 20 besetninger, 10 i Nord-Norge og 10 i Sør-Norge, vil bli gitt tilbud om sanering gjennom deltakelse i prosjektet. Utplukk av besetninger vil skje ut i fra motivasjon og faglig kunnskap hos geitholderen, aktivt deltakelse i husdyrkontroll og avlsmessig status, smittestatus for de forskjellige sjukdommene og interesse og kompetanse hos veterinærene i området. Det vil være en fordel med flere samarbeidende besetninger i samme område da dette kan bidra til motivasjon og gjensidig støtte i prosessen samt redusere kostnadene. Geografisk spredning av de utplukkede besetningene er viktig med tanke på at disse vil utgjøre grunnpilarene i et eventuelt utvidet saneringsprogram som kan omfatte alle besetninger i landet. Salg av livdyr fra smittefrie besetninger til andre som ønsker sanering blir en viktig del av dette. Geografisk spredning er også viktig for å opprettholde den genetiske variasjon i populasjonen. Dessuten vil dette være avgjørende for rettferdighetsoppfatningen i næringa og således tilslutningen til programmet.

Bekjempelsen

Prinsippene i gjennomføring av bekjempelsesprogrammet vil bli som vist i skissen under. Hovedtiltakene består i å foreta "snapping" av så mange kje som mulig og deretter gjennomføre et såkalt smittefritt oppdrett (SO) helt isolert fra hovedfjøset eller ev. andre dyr/besetninger. Dersom det har vært brukt vaksine mot paratuberkulose i besetningen bør beitet ikke brukes ett år før "smittefrie dyr" slippes på beitet. En detaljert beskrivelse av programmet vil bli utarbeidet.

Laboratorieundersøkelser

Det legges opp til innledende analyse av dyra i besetningen for å kartlegge status for de tre sjukdommene.

Paratuberkulose testing basere seg på serologisk test fulgt opp av bakteriologisk dyrking av eldre dyr og/eller seroreagenter. Paratuberkulose testes ved oppstart og årlig på geiter eldre enn 2 år.

CAE testes serologisk ved oppstart, ved 5, 10 måneder og deretter årlig.

Byllesjuka testes serologisk dersom det ikke er kjent at sjukdommen er tilstede i besetningen. Byllesjuka testes bare på de eldste geitene etter 2 og 5 år.

For å anskueliggjøre tidsperspektivet og hva som blir gjort vises til figur i vedlegg 1

Hver deltaker må ha en avtale med prosjektet der alle vilkår og forpliktelser samt beskrivelse av tiltak og gjennomføring av disse står beskrevet. Her vil også de økonomiske vilkårene for deltakelse være beskrevet. Disse utgjør i hovedsak et tilskudd på kr. 1400.- pr. årsgeit for deltakere som inngår i programmet. Kostnader for den enkelte deltaker utover dette anses som egenandel i prosjektet. Hver enkelt deltaker i prosjektet løper en stor risiko i form av at ulike deler kan mislykkes. Produksjonen kan bli mer redusert (manglende kvoteoppfylling), arbeidskraft kan bli vanskelig å få fatt i eller dyrere osv. For å unngå å måtte ha en komplisert kompensasjonsordning foreslås det derfor at det gis et risikotillegg på kr 1000.- pr. geit. Det vil si at tilskudd og risikotillegg utgjør $1\ 000 + 1\ 400 = 2\ 400$ kroner pr årsgeit.

Når et såpass radikalt bekjempelsesprogram er valgt er det med bakgrunn i erfaringer fra tidligere bekjempelsesforsøk for CAE i Norge. Det har vist seg at mindre radikale program ikke har gitt ønskede resultater. Rapporter fra en del utenlandske forsøk, for eksempel Frankrike, viser det samme. Samtidig viser forsøkene at dersom en gjør tiltakene radikale nok er bekjempelse mulig. I tillegg vil radikal sanering øke muligheten for at en kan sanere for alle de tre nevnte sjukdommene samtidig i og med at tiltaka som skal til er felles for disse sjukdommene.

Organisering.

Styringsgruppe: Samarbeidsrådet for Helsetjenesten for geit utgjør styringsgruppen.

Prosjektgrupper: Det er behov for 2-3 områdevisе prosjektgrupper, Nord-Norge (10 besetninger), Vestlandet (6 besetninger) og eventuelt Øst-Sørlandet (4 besetninger). Prosjektgruppene får ansvaret for praktisk gjennomføring/koordinering lokalt. Disse vil ha følgende sammensetning:

- deltakende distriktsveterinærer
- alle deltakende geitholdere
- geitansvarlig lokalt meieriselskap

Prosjektleder, som fortrinnsvis er veterinær, vil være med på alle møtene i styringsgruppen (samarbeidsrådet) og forholder seg til de rammer og vedtak styringsgruppen fastsetter. Prosjektleder er ellers koordinator for prosjektgruppene og ansvarlig for sammenstilling av datamaterialet m.m.

Det bør arrangeres et årlig åpent fagseminar om utviklingen i prosjektet.

Formidling/informasjon.

Informasjon om prosjektet og formidling av resultater vil først og fremst skje gjennom tidsskriftet "Sau og geit", Norsk Veterinærtidsskrift samt det årlige åpne fagseminaret i regi av prosjektet.

Intern informasjon/formidling vil, foruten arbeidet i styrings- og prosjektgrupper, skje gjennom områdevisе fagdager for alle deltakerne i prosjektet samt gjennom interne blad/tidsskrifter i samarbeidende organisasjoner.

Kostnadsoverslag.

Hovedandelen av kostnadene i prosjektet er knyttet til arbeidet bonden står for på den enkelte gård samt analysekostnader. Utregning av disse kostnadene er derfor gjort i vedlegg 1.

Post	Aktivitet	NOK
1	Lønn prosjektledelse (0,2 årsverk pr. år)	480 000
2	Lønn/møtegodtgjørelse prosjektgrupper, 4 møter/år	
	-deltagende besetninger	50 000
	-deltagende distriktsveterinær	150 000
3	Reiseutgifter prosjektledelse, prosjektmøter m.m	150 000
4	Formidling, informasjon, fagseminar, fagmøter	100 000
	Sum ledelse og administrasjon av prosjektet	930 000
5	Kostnader på gårdene (20 besetninger)	5 516 420
6	Kostnader prøvetaking/besøk (20 besetninger)	500 000
7	Kostnader analyser (20 besetninger)	2 640 000
	Sum feltarbeid	8 656 420
8	Risikotillegg, kr. 1000.- pr. årsgeit	1 500 000
	Totalt for prosjektet	11 086 420

Kostnader fordelt over prosjektperioden.

Post	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	1-6
1	80 000	80 000	80 000	80 000	80 000	80 000	480 000
2	50 000	30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	200 000
3	40 000	22 000	22 000	22 000	22 000	22 000	150 000
4	14 000	14 000	14 000	14 000	14 000	30 000	100 000
5	3 000 000	2 000 000	130 000	130 000	130 000	130 000	5 516 420
6	150 000	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000	500 000
7	750 000	378 000	378 000	378 000	378 000	378 000	2 640 000
8	1 000 000	500 000					1 500 000
Sum	5 084 000	3 594 000	1 098 105	1 098 105	1 098 105	1 114 105	11 086 420

Finansiering

I tråd med det som er nevnt ovenfor når det gjelder den økonomiske situasjonen i geitnæringa, er det vanskelig å tenke seg å få gjennomført et slikt bekjempelsesprogram uten vesentlig bidrag fra det offentlige. Både Statens dyrehelsetilsyn og Veterinærinstituttet vil få vesentlige utgifter i et slikt program, henholdsvis 500 000 og 2 640 000 kroner totalt for hele prosjektet. Vanligvis vil både Statens dyrehelsetilsyn og Veterinærinstituttet måtte vurdere en slik prioritering i forhold til alle øvrige oppgaver. Geitnæringa har lett for å bli lavt vurdert i forhold til oppdrettsnæring og øvrige husdyr. Det er derfor nødvendig å se på dette prosjektet mer i forhold til Landbruksdepartementets øvrige satsing på verdiskapning og geit spesielt. I Verdiskapningsprogrammet er det ikke satt av midler til arbeid med sjukdommer ettersom dette ikke hører inn under programmet. I Verdiskapningsprogrammet er derimot sjukdomssituasjonen for geit pekt på som en vesentlig flaskehals i geitholdet og satsing på verdiskapning ut fra geit.

For Kjøttbransjen betyr geitkjøttet promiller i verdiskapning og har vanskelig for å nå opp i prioriteringer, mens det også for TINE Norske Meierier er begrenset hvor mye man kan bidra med ut fra at geitmelka representerer 1,3 prosent av den totale melkeproduksjonen og geitmelk har vært prioritert på flere måter over lang tid. Blant annet gjennom satsting på Snøfrisk og flere andre produkter.

Derfor foreslås følgende finansieringsplan:

Tabellen viser forslag til finansiering for hele prosjektet (i norske kroner):

Post	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	1-6
1	1 000 000	1 000 000					2 000 000
2	750 000	750 000					1 500 000
3	3 334 000	1 344 000	724 000	724 000	724 000	724 000	7 586 420
Sum	5 084 000	3 094 000	724 000	724 000	724 000	724 000	11 086 420

Post 1 Deltagende besetninger (kr 100 000.- pr besetning),

Post 2 Meieri og slakteri,

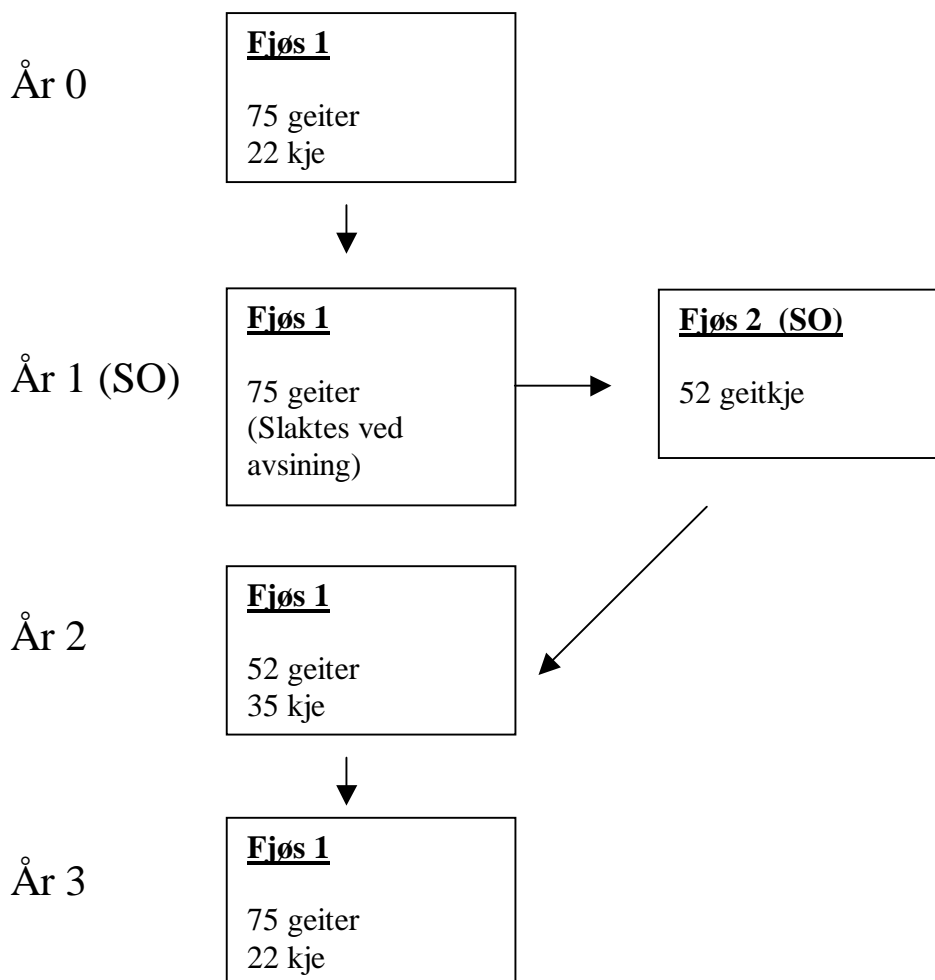
Post 3 Landbruksdepartementet

Vedlegg 1

Kostnader i prosjektet ”Friskere geiter”.

Forutsetninger.

Ved beregning av kostnader i et CBP (CAE, Byllesjuka og paratuberkulose)-program er det tatt utgangspunkt i et gjennomsnittlig geitebruk i geitekontrollen på ca. 75 årsgeiter. Det er videre forutsatt at oppbygging av ny besetning (Smittefritt oppdrett, SO) gjennomføres i løpet av én sesong (ett år). Selv om en ved et slikt opplegg ikke klarer å fylle kvota det andre året (mindre antall dyr/alle er førstegangskjeere) er dette likevel et billigere alternativ enn å bruke to år den samme prosessen. Grovt sett blir opplegget som vist under.

Forutsetninger som ellers er lagt til grunn er:

Besetningen

Årsgeiter	75
Melkeleveranse, liter/årsgeit	500
Melkeleveranse 1. års geit (75 %)	375
Kvote, liter	37 500
Normal påsett, ant. kje (30%)	22
Antall geitkje pr. kjeing	0,7
Maksimalt påsett av geitkje pr. år	52
Melkefôring kjeoppdrett, uker	6
Innefôring kje, uker	31
Beite kje, uker	15
Slaktevekt voksen geit, kg	18
Vedlikehold voksen geit, FEm/d	0,70
Produksjonsfôr, FEm/liter	0,45

Diverse

Kjeoppdrett 52 kje i ekstra fjøs, t/d	3
Ordinært oppdrett 22 kje, timer/d	1

Priser

Kalvegødt, kr/FEm	8,13
Geitmelk, kr/FEm	5,60
Kraftfôr, kr/FEm	3,00
Surfôr, kr/FEm	0,85
Slakt geit P+ inkl. tilsk, kr/kg	23,20
Leid arbeidskraft, kr/t	200
Egen arbeidskraft, kr/t	120
Fjøsleie, kroner pr. år	10 000
Verdi melk ikke lev. kvote, kr/l	4,13
Tilkjøring veterinær	400
Prøvetaking veterinær, pr dyr	30
Analyse blodprøve inkl porto/matr.	
CAE, pr dyr	50
Byllesjuka	100
Paratuberkulose, pr dyr	100
Dyrking avføringsprøve inkl p/m	
Paratuberkulose, pr dyr	700

Ekstra kostnader 6-årig saneringsprogram

KOSTNADER PÅ GÅRDEN	NOK
Fôr (oppføring ekstra 30 kje)	
Kalvegodt, 0.4 FEm/kje/d i 42 dager	4098
Annet fôr 0,78 FEm/kje/d i 217 dager	
surfôr, 0,62 FEm/kje/d i 217 dager	3431
kraftfôr, 0,16 FEm/kje/d	3125
Spart vedlikeholdsfôr år 2 (23 geiter)	-4995
Spart produksjonsfôr år 2 (18000 liter * 0,45 * 3 kr)	-24300
Økt kjeoppal år 2 (13 kje)	4617
Tap produksjonstillegg år 2 (23 geiter)	27485
Arbeid	
Snapping, 10 t/d i 4 uker (utenom fjøsstellet)	56000
Stell kje kje fjøs, 3 t/d i 31 uker	78120
Gjerding, tilsyn kjebeite, 1,5 t/d i 15 uker	18900
Diverse	
Fjøsleie, kroner pr år	10000
Ikke levert kvote år 2: 18 000 liter	74340
Ekstra gjerde, arbeidstøy, rekvisita, desinf. m.m.	10000
Istandsetting ekstra fjøs	15000
Sum kostnader på gården	275 821
KOSTNADER PRØVETAKING	
Arbeid prøvetaking, 700 prøvetakinger a kr. 30.-	21000
Tilkjøring + diverse (emballasje, porto m.m): 10 * kr. 400.-	4000
Sum prøvetaking	25000
KOSTNADER ANALYSER	
Analysekostnader blodprøver	
CAE, 650 prøver (vokse + påsett) a kr 100.-	65000
Byllesjuke, 150 prøver a kr. 100.-	15000
Paratuberkulose, 450 prøver a kr. 100.-	45000
Dyrking avføringspr. paratub, 10 prøver a kr. 700.-	7000
Sum analyser	132 000
Kostnader totalt pr. besetning	432 821